

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА
ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В ЦИФРОВУ ЕПОХУ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 2

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху:
сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квіт-
ня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса :
Фенікс, 2026. – Т. 2. – 684 с.
ISBN 978-617-8763-16-9

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практич-
них напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних
в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнто-
ваних досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права,
функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації
суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністра-
тивного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а
також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, кри-
міналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності
прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права
і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського,
земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисци-
плінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світо-
вих соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємни-
цтва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження
у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного
моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, пере-
кладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та прак-
тиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних тех-
нологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-16-9

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Шамота Олександр Володимирович

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОДНОСТАТЕВИХ ПАРТНЕРСТВ В УКРАЇНІ:
ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ. 118

Боярчук Михайло Вікторович

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПРО СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ. 121

Вовчок Руслан Володимирович

ЗАХИСТ ПРАВ ЗАМОВНИКА ТА ВИКОНАВЦЯ У ДОГОВОРАХ ПРО НАДАННЯ
ІТ-ПОСЛУГ. 126

Гнатенко Сергій Сергійович

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ
ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ. 129

Гнатюк Дмитро Володимирович

ДОГОВІР ДАРУВАННЯ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ. 134

Коваленко Сергій Олегович

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. 138

Новиченко Михайло Юрійович

ЦИФРОВІ ОБ'ЄКТИ ЯК КАТЕГОРІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА: ОНТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ. 143

Романовський Денис Сергійович

ВПЛИВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ НА МАЙНОВІ ПРАВА ЛЮДЕЙ
ПОХИЛОГО ВІКУ. 145

Стрілець Михайло Ігорович

СПОСОБИ ТА МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ СТОРІН В УМОВАХ ІНТЕРНЕТ-
СЕРЕДОВИЩА: ПРИВАТНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР. 148

Тітова Аліна Олексіївна

КОНЦЕПЦІЯ БАГАТОРІВНЕВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА МАНІПУЛЯЦІЮ ІНФОРМАЦІЄЮ В
ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ. 150

Шипков Єгор Олексійович

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ. 154

Якушев Станіслав Ігорович

КОМПЕНСАЦІЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА (НА
ПРАКТИЦІ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ). 156

СЕКЦІЯ 14. ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Голубева Неллі Юрїївна

РОЗПОДІЛ СУДОВИХ ВИТРАТ МІЖ СТОРОНАМИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ США. 160

Андронов Ігор Володимирович

ФОРМУЛЮВАННЯ ПОЗОВНИХ ВИМОГ ТА ЇХ ОЦІНКА СУДОМ. 163

Волкова Наталія Василівна

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ЗАКОННИХ ПРЕДСТАВНИКІВ У ЗАХИСТІ ПРАВ МАЛОЛІТНІХ ТА
НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ. 165

Бут Ілля Олександрович

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО ВІДПОВІДАЧА У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ
ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ. 169

Дрогозюк Крістіна Борисівна

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ. 173

Ліопол Інна Михайлівна

АПЕЛЯЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ У СВІТЛІ
СТАНДАРТІВ СПРАВЕДЛИВОГО СУДУ. 177

№ 990/150/23, провадження № 11-192зai23 [3]). У наведений справі Верховний Суд підтримав позицію суду першої інстанції щодо неприпустимості альтернативного формулювання позовних вимог, зазначивши, що «суд не наділений повноваженнями визначати спосіб захисту порушеного права на стадії відкриття провадження, оскільки саме позивач наділений правом на звернення та обов'язком визначення способу захисту» (п. 42 постанови ВПВС від 22 лютого 2024 року у справі № 990/150/23, провадження № 11-192зai23 [3]).

Таким чином, деякі несуттєві недоліки формулювання позовних вимог не повинні ставати на перешкоді задоволенню судом законних та обґрунтованих вимог позивача, що, між тим, не звільняє адвоката від обов'язку ретельно та виважено ставитися до написання тексту позовних заяв та інших процесуальних документів.

Список використаних джерел:

1. Постанова колегії суддів КЦС ВС від 02 жовтня 2024 року у справі № 372/3733/22, провадження № 61-3818св24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122220286>.
2. Постанова колегії суддів Другої судової палати КЦС ВС від 05 серпня 2020 року у справі № 177/1163/16-ц, провадження № 61-2250св20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90847615>.
3. Постанова ВПВС від 22 лютого 2024 року у справі № 990/150/23, провадження № 11-192зai23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117241509>.

Ключові слова: цивільний процес, цивільне судочинство, процесуальні документи, позовні вимоги, позовна заява.

Key words: civil process, civil proceedings, procedural documents, claims, statement of claim.

Волкова Наталія Василівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, доктор
юридичних наук, професор*

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ЗАКОННИХ ПРЕДСТАВНИКІВ У ЗАХИСТІ ПРАВ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Законне представництво спрямоване на захист прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб, недієздатних фізичних осіб, а також осіб із обмеженою цивільною дієздатністю, які не можуть самостійно захищати свої права та інтереси в суді. Д. В. Іванчулинець слушно зазначає, що значення законного представництва в цивільному процесі суттєво переважає роль договірної представництва, оскільки воно стосується категорії осіб, які де-юре позбавлені можливості само-

стійно захищати свої права та інтереси в суді, навіть за наявності такого наміру [1, с. 78].

Законне представництво здійснюють особи, визначені законом, які можуть виконувати функції представників у цивільному судочинстві. Відповідно до ст. 59 ЦПК України такими особами є батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники та інші особи, визначені законодавством. Батьки виступають законними представниками своїх малолітніх і неповнолітніх дітей і, відповідно, можуть право звертатися до суду для захисту їх прав без додаткових повноважень (ст. 242 ЦК України, ст. 154 СК України).

Неповнолітні батьки мають ті самі права та обов'язки щодо дитини, що й повнолітні, і можуть їх реалізовувати самостійно. Зокрема, право на звернення до суду для захисту прав своєї дитини мають неповнолітні батьки, які досягли 14 років, і вони також користуються правом на безоплатну правову допомогу (ст. 156 СК України). Усиновлювачі щодо усиновлених осіб прирівнюються до батьків у питаннях особистих і майнових прав та обов'язків (ч. 4 ст. 232 СК України). Опікуни та піклувальники призначаються органами опіки та піклування або, у випадках, передбачених законом, судом (ст. 60, 63 ЦК України, ст. 243 СК України). Законні представники діють від імені дитини та в її інтересах, формуючи для неї права й обов'язки.

Участь законних представників у цивільному процесі має обов'язковий характер. За наявності законних підстав їх присутність у справі є необхідною, наприклад, у справах про захист прав малолітніх, а також недієздатних осіб. Неповнолітні особи віком від 14 до 18 років, мають право самостійно здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати обов'язки в суді щодо відносин, у яких вони особисто беруть участь, справ, якщо інше не встановлено законом (ч. 2 ст. 47 ЦПК України). Так, наприклад, особи, які досягли 14 років, мають право самостійно звертатися до суду з вимогою про позбавлення батьківських прав своїх батьків або одного з них та брати участь у цих справах (ст. 165 СК України), однак суд може залучити до таких справ законного представника дитини відповідно до ч. 2 ст. 59 ЦПК України. Також, якщо у справі бере участь тільки законний представник, то в деяких випадках, наприклад, у справах про позбавлення батьківських прав, про визначення місця проживання дитини тощо суд зобов'язаний викликати дитину для висловлення її думки [2, с. 68].

Відповідно до ч. 3 ст. 59 ЦПК України «законні представники мають право доручати ведення справи в суді іншим особам». Г. О. Світлична зауважує, що таке положення «...обумовлено прагненням законодавця створити умови для ефективного виконання покладених на представника функцій» [3, с. 37].

У цивільному процесі передбачена участь органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб відповідно до ст. 56 ЦПК України, зазначених осіб часто змішують з законними представниками. З цього приводу науковці слушно зауважують, що змішування цих інститутів є помилковим і неприпустимим [4, с.9], оскільки ігнорування їхніх специфічних ознак

на законодавчому рівні призводить до розмиття меж правового регулювання [5, с. 146].

Закон також надає право звертатися до суду без спеціальних повноважень для захисту прав малолітніх, неповнолітніх і непрацездатних осіб бабам, дідам, сестрам, братам, мачухам та вітчимах (ст. 258, 262 СК України), проте це не надає їм статусу законних представників (ст. 56 ЦПК України).

У випадках конфлікту інтересів між батьками та дитиною, коли порушуються права та законні інтереси останньої, дитина має право звертатися безпосередньо до органів опіки та піклування, після досягнення 14 років, або до суду. Наприклад, при домашньому насильстві «...дитина має право самостійно звернутися за своїм захистом до відповідних органів» [6, с. 53]. У разі виникнення конфлікту під час розгляду справи суд може призначати або замінювати законного представника (ст. 63 ЦПК України).

Частина 2 ст. 63 ЦПК України містить певні неточності і потребує узгодження з нормами матеріального права щодо опіки та піклування (ст. 60, 61, 63 ЦК України). Зокрема, «суд встановлює опіку над малолітньою особою та піклування над неповнолітньою особою, якщо встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування, і призначає опікуна чи піклувальника за поданням органу опіки та піклування» (ч. 3, 4 ст. 60 ЦК України). Встановлення опіки або піклування та призначення опікуна чи піклувальника належить до виключної компетенції суду за наявності передбачених законом підстав. При цьому суд діє не за ініціативою органу опіки та піклування, а виходячи з фактів, передбачених законодавством. Роль органу опіки та піклування обмежується визначенням кандидатури опікуна чи піклувальника та поданням відповідного клопотання до суду. Отже, суд встановлює опіку та піклування на підставі законодавчо визначених фактів, тоді як орган опіки лише пропонує кандидатуру, тому «...до ч. 2 ст. 63 ЦПК України потрібно внести відповідні редакційні уточнення з метою уникнення розбіжностей у її тлумаченні» [5, с. 147].

Застосування ст. 63 ЦПК України викликає складнощі у визначенні підстав для призначення або заміни законного представника. Основною підставою є відсутність законного представника у дитини, позбавленої батьківського піклування. Згідно з ч. 3 ст. 63 ЦПК України заміна представника можлива за поданням органу опіки, якщо він втратив право вести справу за законом. У юридичній літературі існують різні погляди на цю норму: одні вважають, що заміна законного представника є доцільною у разі, якщо його дії або поведінка суперечать законним інтересам підопічного [7, с. 106], інші – що заміна законного представника не передбачена, якщо його недостатнє виконання обов'язків зумовлене низькою правовою обізнаністю або похилим віком; у таких ситуаціях суд повинен залучити орган опіки та піклування до участі у справі, а не зупиняти провадження [8, с. 142].

Законодавець також вказує, що особа, інтереси якої суперечать інтересам підопічного, не може бути опікуном або піклувальником (п. 2 ч. 1 ст. 64 ЦК Укра-

їни). Встановлення таких обставин є підставою для звільнення особи від таких повноважень (ст. 64 ЦК, ст. 251 СК України). Варто зазначити, що батьківські права також не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини (ч. 2 ст. 155 СК України). Водночас батьки або усиновлювачі втрачають статус законних представників лише у випадках, коли вони позбавлені батьківських прав або усиновлення визнано недійсним чи скасовано на підставі, передбаченої законом (ст. 164, 236–239, 242 СК України). Це виключає можливість застосування положень ч. 3 ст. 43 ЦПК України в інших ситуаціях.

Відповідно до основних принципів цивільного процесуального права представник не може вести справу без належних повноважень. Якщо відсутність повноважень виявлена після відкриття провадження, наслідком є повернення заяви або залишення її без розгляду.

Правова дія ч. 3 ст. 63 ЦПК України поширюється на випадки втрати права вести справу під час процесу. Так, батьки, позбавлені батьківських прав, перестають бути законними представниками (ст. 166 СК України), усиновлювачі – при скасуванні або визнанні усиновлення недійсним (ст. 237, 239 СК України), а опікуни чи піклувальники втрачають повноваження при недієздатності (ст. 60 ЦК України).

Звільнення опікуна або піклувальника може відбуватися у разі: невиконання обов'язків; порушення прав підопічного; поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я чи соціального захисту (ч. 3 ст. 75 ЦК України); наявності стосунків, що перешкоджають опіці, або коли інтереси представника суперечать інтересам підопічного (ст. 64 ЦК України; ст. 251 СК України); за власною заявою опікуна чи піклувальника (ст. 75 ЦК України).

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що інститут законного представництва в цивільному судочинстві є фундаментальним механізмом захисту прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб. Аналіз положень ЦПК України, зокрема ст. ст. 47, 56, 59, 63, дозволяє констатувати, що законодавець визначив чіткий порядок залучення законних представників, коло осіб, які ними можуть бути, а також їхні права та обов'язки у цивільному судочинстві. Водночас виявлено нормативні прогалини щодо підстав і механізму заміни законного представника, що може призводити до конфліктів інтересів між дитиною та батьками або іншими законними представниками.

Список використаних джерел:

1. Іванчулинець Д. В. Обов'язкове та факультативне законне представництво в цивільному процесі. *Судова апеляція*. 2015. № 1(38). С. 77–83.
2. Волкова Н. В. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин у справах щодо захисту сімейних прав та інтересів дитини. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 5. С. 66–70.
3. Світлична Г. О. Законне представництво у цивільному судочинстві. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 10 (158). С. 34–41.

4. Гранін А. П. Повноваження представника та його реалізація за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03. Одеса, 2005. 20 с.

5. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23333>

6. Volkova N. On the legal regulation of protection of the rights and interests of the child from domestic violence (certain aspects). *Art and Science. Estonia*. 2021. № 5. С. 53–66. URL: <https://www.artandscience.info/index.php/journal/article/view/57/57>

7. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. С. С. Бичкової. Київ : Атака, 2008. 840 с.

8. Кравчук В. М., Угриновська О. І. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. Київ : Істина, 2006. 944 с.

Ключові слова: законне представництво, цивільне судочинство, малолітні особи, неповнолітні особи, захист прав дитини, законні представники, цивільний процес, цивільне судочинство.

Key words: legal representation, civil proceedings, minors, juveniles, protection of children's rights, legal representatives, civil procedure, civil proceedings.

Бут Ілля Олександрович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, кандидат
юридичних наук, доцент*

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО ВІДПОВІДАЧА У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ

Питання визначення належного відповідача у справах про захист честі, гідності та ділової репутації традиційно належить до числа складних як у теоретичному, так і у практичному вимірі. Особливої актуальності воно набуває у випадках, коли оспорувана інформація поширюється посадовою або службовою особою під час виконання нею своїх обов'язків, адже у таких правовідносинах поєднуються елементи приватноправового захисту особистих немайнових прав та публічно-правового статусу поширювача, що зумовлює необхідність чіткого розмежування правової природи відповідальності. Наявна правозастосовна практика демонструє неоднорідність підходів до вирішення питання про можливість участі посадової чи службової особи як відповідача у відповідній категорії справ, зокрема у частині пред'явлення вимог про відшкодування майнової та моральної шкоди. Наприклад, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 24 березня 2021 року у справі № 428/3780/20-ц суди розглянули по суті вимоги позивача